

Digitalisoituva käännöstyö ja toimijuuden rajat

ANTTI SALONIEMI & TIINA SAARI

ABSTRAKTI Artikkelit käsittelee kääntäjien työn muutosta ja kääntäjien toimijuuden mahdollisuuksia digitalisoituneessa ja alustoituvassa työssä. Kiinnostuksemme kohteena on kääntäjien oma ymmärrys käännöstyön muutoksen prosesseista. Miten ne vaikuttavat kääntämisen työprosessiin, asemaan työmarkkinoilla ja keinoihin, joilla kääntäjät pystyvät toimimaan oman autonomiansa säilyttämiseksi? Kytämme tulokset laajempiin keskusteluihin alustataloudesta, työprosesseista ja toimijuudesta työelämässä. Tutkimusaineistona käytämme yhteistyössä Suomen kääntäjien ja tulkkien liiton kanssa kerättyä pääosin avovastauksia sisältävää verkkokyselyaineistoa. Tulostemme mukaan kääntäjien toimijuus suhteessa omaan työprosessiinsa, työn ehtoihin ja vaikutusmahdollisuuksiin on kaventunut. Kääntäjät kokevat työhön liittyvän toimijuutensa olevan alisteista digitalisaatiolle ja sitä ohjaavalle liiketoimintalogiikalle. Tässä mielessä toimialana kääntäminen näyttää hyvin samantyyppisenä kuin moni muu digitalisoituva ja alustoituva toimiala.

ASIASANAT käännöstyö, työn digitalisaatio, alustatyö, toimijuus, työprosessi

Johdanto

Tarkastelemme tässä artikkelissa kääntämistä työelämän tutkimuksen kehyksessä. Kiinnostuksen kohteenamme ovat erityisesti tavat, joilla yhtäältä teknologia ja toisaalta globalisaatio määrittelevät kääntäjien työtä uudelleen. Työvoiman, pääomien ja tavaroiden kiihtyvä liike muokkaa lakkaamatta myös työn tekemisen ehtoja. Samalla palkkatyö ja yrittäjyys etsivät, löytävät ja hylkäävät joustavasti aina vain uusia alueita ja tekijöitä. Tavaratuotannon kansallisvaltioiden rajat ylittävät tuotantoketjut ovat selkein esimerkki

tavasta, jolla työ, tuotanto ja kulutus ovat järjestyneet uudelleen globalisaation aikakaudella. Nämä uudelleenjärjestäytymisen prosessit ovat kuitenkin vähitellen saavuttaneet myös moninaiset palvelualojen työt, kuten kääntämisen.

Tuotannon uudessa järjestyksessä kääntäjien työ on muuttunut (yksin)yrittäjyydeksi. Muutoksen vetureina ovat olleet yhtäältä kaikkinaisen kääntämisen tarpeen kasvu, toisaalta liiketoiminnan uusliberaalien oppien vanavedessä kulkeva ulkoistamisen periaate. Tilanne on luonut edellytykset uudenlaisen kansainvälisen käännösteollisuuden kasvulle (Leiva Rojo 2018). Samaan ai-

kaan digitalisaatio muokkaa alan töitä konekääntämisen ja erilaisten alustojen kautta (Moorkens 2019). Muutoksen voi tiivistää toteamukseen, jonka mukaan kääntäminen työnä on muuttunut humanistisen alan eksperttiammatista osaksi kansainvälistä käännösteollisuuden tuotantoketjua (Abdallah 2011; Abdallah & Koskinen 2007). Tässä artikkelissa kiinnostuksemme kohteena ovat tavat, joilla suomalaiset kääntäjät hahmottavat työnsä tässä muuttuvien teknologioiden ja markkinoiden maisemassa.

Ankkuroimme tarkastelumme työprosessiteoriaan, jonka juuret ovat 1970-luvun teollisuustyön muutossuuntia koskevissa pohdinnoissa (Collinson & Ackroy 2005). Työprosessilla viitataan tässä sellaiseen tavoitteelliseen toimintaan, jolla raaka-aineista tai luonnon antimista muokataan inhimillisen työn kautta hyödykkeitä markkinoille (Smith 2016). Työprosessiteoria ei ole sanan vahvassa mielessä selittävä teoria, vaan pikemminkin keskusteluperinne, jonka keskiössä ovat kysymykset kontrollin ja vastarinnan muodoista, ammattitaitojen kohtaloista, vallasta ja teknologian paikasta työssä. Yleinen lopputulema analyysissä on kapitalistisen työprosessin elastisuus; tuotannon tehostamisella ei lopulta ole mitään yleispätevää tai ennalta määrättyä logiikkaa. Tehokkuuden vaatimukset joko nostavat tai laskevat ammattitaitovaatimuksia ja vastaavasti joko kiristävät tai löysäävät kontrollia työssä – aina tilanteen mukaan (Thompson 2010).

Muuttuva työelämä on tuonut työprosessin analyysiin aina vain uusia teemoja. Huomiota ovat vaatineet muun muassa palvelutyön erityispiirteet, tietotyö, sukupuolituneet valtasuhteet, työn globalisaatio ja lopulta myös perinteisten palkkatyösuhteiden rapautuminen (esim. Smith 2015). Viime vuosina kysymys teknologiasta on viitannut yhä useammin digitalisaatioon ja alustatyöhön. Työprosessiteorian näkökulmasta keskeiset ongelmat näyttävät muutosten keskelläkin pysyvän itsepintaisen samankaltaisina (Briken ym. 2017). Tässä mielessä on vain johdonmukaista, että työprosessiteoria vaikuttaa edelleen toimivalta välineeltä näiden ongelmien käsitteellistämiseen (Gandini 2019).

Yllätyksettömästi digitalisaatiosta on tullut keskeinen teema myös työelämän tutkimuksessa (Brynjolfsson & McAfee 2014; Alasoini 2015; Alasoini ym. 2021). Keskusteluissa ennusteet teknologian vaikutuksista työhön vaihtelevat kauhu-kuvista idealisoiiviin visioihin: joko robottien pelätään vievän ihmisten työn ja toimeentulon, tai koneiden unelmoidaan tekevän kaikki tylsät ja raskaat työt, jolloin ihmisille jää vapaus toteuttaa itseään omassa työssään (esim. Alasoini ym. 2021; Kauhanen 2016; Frey & Osborne 2017). Dystopioiden ja utopioiden mustavalkoiset kuvat saavat kuitenkin nopeasti harmaan eri sävyjä työelämän joskus varsin yllätyksellisen todellisuuden myötä.

Kääntäminen kuuluu niihin koulutusta vaativiin palvelualan töihin, joita uusi teknologia on muuttanut varsin perusteellisesti (Virtualuoto & Selkälä 2022; Moorkens 2020; Pym & Torres-Simón 2021). Käännöstyö on digitalisoitunut viime vuosikymmeninä voimalla erityisesti tekoälyn periaatteille rakentuvan konekääntämisen kautta (Moorkens 2019). Toinen hiljattainen kehityskulku, joka muokkaa merkittävästi käännöstyön kenttää, on uudenlaisten digitaalisten alustojen ja niihin kytkeytyvien liiketoimintamallien esiinmarssi. Digitaalisten alustojen käyttöönotto on periaatteessa jatkumoa muutosprosesseille, jotka ulkoistaminen ja alihankintalogiikka ovat aikanaan aloittaneet (Moorkens 2020). Kaikkien näiden muutosten jälkeen kääntämisestä on tullut paitsi koko ajan laajeneva myös fragmentoitunut, globaalisti toimiva ja kiivaasti muuttuva toimiala, josta on lopulta hankalaa saada kokonaiskuvaa (Leiva Rojo 2018).

Tässä artikkelissa keskitymme asiatekstin kääntäjien työn muutoksiin osana työelämän digitalisoitumista ja käännösalan liiketoiminnan logiikan muutosta. Tutkimusaineistona käytämme Suomen kääntäjien ja tulkkien liiton kanssa vuonna 2021 toteutetun kyselyn avovastauksia. Tarkastelemme, miten asiatekstien kääntäjät hahmottavat oman työnsä digitalisoitumisen vaikutuksia työprosesseihin, työoloihin ja kääntäjien työmarkkina-asemaan. Työprosessien tutkimusperinteen mukaan toimijuus on tässäkin tarkastelussa keskeinen näkökulma: millaisia vaikut-

tamisen keinoja kääntäjillä on suhteessa näihin digitalisaation tuomiin muutoksiin.

Käännöstyön digitalisaatio ja liiketoiminnan logiikan muutos

Käännöstyön muutokset ovat viime vuosikymmeninä koskeneet sekä liiketoiminnan logiikkaa että teknologian hyödyntämistä. 1970-luvun loppuvuosina vallitsevaksi nousseen liikkeenjohdollisen ajattelun mukaan organisaatioiden piti menestyäkseen keskittyä pelkästään omaan ydintoimintaansa. Tällä perusteella niin sanotut tukitoiminnot oli parasta ulkoistaa kannattavuuden nimissä. Vähitellen kääntäminenkin luettiin osaksi näitä ulkoistettaviksi sopivia tukitoimintoja. Moni organisaatio luopui omasta sisäisestä käännöstoiminnastaan eli niin sanotusta *in-house*-kääntämisestä. Tämä ulkoistamisen logiikka alkoi liike-elämästä ja saavutti vähitellen myös julkiset organisaatiot. (Moorkens 2017; Moorkens & Rocchi 2020; Mossop 2006.) Aivan kaikkiin käännöstehtäviin ulkoistaminen ei kuitenkaan ole vielä kään ulottunut. Erityisen korkeaa luottamusta edellyttävä kääntäminen politiikan, talouden ja juridiikan aloilla tehdään edelleen organisaatioiden sisällä (Pym & Torres-Simón 2021).

Ulkoistamisella oli kahtalaisia seurauksia käännöstyön rakenteille. Yhtäältä kääntäjien työsuhdemuodot muuttuivat. Perinteisessä palkkasuhteessa olevien määrä alalla on romahtanut ja lopputuloksena on tilanne, jossa kääntäjät ovat kaikkialla maailmassa valtaosin yksinyrittäjiä tai freelancereita. Toisaalta ulkoistaminen teki tilaa – yhdessä lisääntyvän kääntämisen kysynnän kanssa – uudelle liiketoiminnalle: yrityksille, jotka saattoivat yhteen yrittäjä-kääntäjät ja heidän asiakkaansa. (Moorkens 2017; Vieira & Alonso 2019.)

Toinen muutoksen haara on ollut digitalisaatio ja uuden teknologian hyödyntäminen. Työelämän digitalisaatio on osa laajempaa, koko yhteiskunnan ja elämän läpäisevää, muutosta (Brynjolfsson & McAfee 2014; Alasoini 2015). Yksi muutoksen säikeistä on käännöstyön muuttuminen osittain tai kokonaan alustatyöksi. Alustatyöllä tarkoitetaan joukkoistettua työtä, joka vä-

litetään työntekijöille digitaalisen alustan kautta. Alustatyöt vaihtelevat alustalla tehtävistä pienistä ”klikkaustöistä” palvelutehtäviin, kuten ruokakuljetuksiin, ja edelleen vaativiin asiantuntijatehtäviin. Alustatyön työtehtävissä on siis eroa pelkästään alustan kautta löydetyn työn ja alustalla tehdyn työn välillä sekä erilaisten työtehtävien vaativuudessa. (Mattila 2019; Røtnes ym. 2019.)

Jo ennen alustalogiikan läpimurtoa suurin osa kääntäjistä teki työtä freelancereina tai yksinyrittäjinä (Moorkens & Rocchi 2020). Nykymuotoisessa käännöstyössä asiakas-toimeksiantaja ja kääntäjä eivät pääsääntöisesti ole suoraan kontaktissa keskenään, vaan tätä kontaktia välittää ja hallinnoi käännöstoimisto kääntäjän toimiessa alihankkijana. Viime vuosina suurin muutos alalla onkin ehkä juuri työn alustoiminen. Käytössä on nyt uusia tapoja, joilla yrittäjä saa työtehtävänsä, mahdollisesti kilpailee reaaliaikaisesti toisten kääntäjien kanssa ja ylipäänsä on digitaalisesti vuorovaikutuksessa muiden alan toimijoiden kanssa. Käyttämällä termiä *alustoituva työ* korostamme kuitenkin tämän muutosprosessin rajojen hämäryyttä: alustatyön logiikka muokkaa kääntämistä, mutta ei suinkaan määrittele sitä kokonaisuudessaan.

Alustoitumisen ohella työtä muokkaavat erilaiset käännösmuistit ja niiden varaan rakennettu konekääntäminen. Konekääntämisen taso nousee koko ajan, ja osin tällä perusteella kääntämiselle on jo pitkään ennustettu paikkaa niiden ammattien joukossa, jotka kehittyvä teknologia hävittää. Ennustus ei kuitenkaan näytä käyvän toteen (Vieira 2020). Vaikka työelämän yleiset kehitystrendit – digitalisaatio, tavanomaisten työsuhteiden väheneminen ja työn teettämisen globaalistuminen – ovat pitkään olleet arkipäivää myös käännösosalalla, ne eivät ole radikaalisti vähentäneet alan töitä (Moorkens & Rocchi 2020). Kääntämisen tarve ja määrä päin vastoin lisääntyvät, mutta tähän sisältyy myös paradoksi: ala kasvaa, mutta samaan aikaan käännökset ovat yhä useammin muiden kuin ammattilaisten tekemiä (Pym 2019). Tässä myllerryksessä kääntäjät uhkaavat muuttua näkymättömiksi (Abdallah 2007).

Kääntäjien suurin ammatillinen huoli paikantuu säännöllisesti laskeviin ansioihin, ei siis

ensisijaisesti periaatteellisiin kysymyksiin siitä hävittääkö teknologia koko alan tai ainakin siihen liittyvän luovuuden. Kysymys on lopulta alan liiketoiminnan käytännöistä, jotka sanelevat uuden teknologian käytön tavat. Käytännössä tämä näyttää johtavan tilanteisiin, joissa varsinaista käännöstyötä tekevien toiveet ja tarpeet jäävät toissijaisiksi. Näissä rakenteissa tuottavuuden ja tehokkuuden lisääntyminen hyödyttää vain käännöstoimistoja. (Vieira 2020; Pym & Torres-Simón 2021.) Ongelmat eivät siis palaudu teknologiaan, vaan kyse on pikemminkin koko yrityseskosteemien rakenteesta (Cadwell ym. 2018).

Vaikutusmahdollisuudet, teknologia ja työsuhteiden organisoimisen tapa kietoutuvat tiiviisti yhteen. Selvärajainen työpaikka on ollut työprosessien analyyseissä pitkään itsestään selvä lähtökohta. Uusien teknologioiden käyttöönotto on realisoitunut työpaikoilla, ja työpaikka on myös ollut muutoksiin liittyvän toiminnan, vastarinnan ja myös kehittämisen näyttämö. (Collinson & Ackroy 2005.) Kääntämisestä on puolestaan tullut yksi esimerkki alasta, jolla työtä tehdään valtaosin itsensä työllistävien alihankkijoiden verkostoissa. Työprosessianalyyseiden näkökulmasta tällainen rakenne poikkeaa monessa mielessä perinteisestä palkkatyöstä ja työpaikasta: esimerkiksi mahdollisuudet kollektiiviseen toimintaan ovat kutistumassa lähes olemattomiin (Abdallah & Koskinen 2007).

Kehittyneen teknologian ja työn suhdetta asemoidaan usein tavalla, jossa vastakohtina ovat yhtäältä tekniikan herkästi uhkaamat suorittavat työt ja toisaalta korkea osaamista vaativat työt, jotka teknologian kehitys näyttäisi pääosin jättävän rauhaan (esim. Kauhanen 2016). Kääntäjien työ tarjoaa kuitenkin näkymän tilanteeseen, jossa tekniikka muokkaa voimakkaasti, ja ehkä jossain määrin myös uhkaavasti, juuri korkeasti koulutettujen asiantuntijoiden työtä. Kääntäminen voidaan itse asiassa nähdä työnä, joka pyristelee tekoälykehityksen aiheuttaman murroksen etulinjassa. (Moorkens 2019.) Brynjolfsson ja McAfee (2014) ovat esittäneet, että tekoäly ja robotit uhkaisivatkin erityisesti juuri keskiluokan töitä: kehityksen myötä ihmisten tehtäviksi jäisivät yhtäältä vain pienipalkkaiset suorittavan tason työt

ja toisaalta harvat huipputason erityisosaamista vaativat työt. Tässä mielessä kääntämisen voi tulkitä nimenomaisesti digitalisaation uhkaamaksi työksi. Kääntämistä koskevissa spekulatioissa (esim. Pym & Torres-Simón 2021) on kuitenkin huomautettu, että tämä suorittavien ja huipputason töiden välinen polarisaatio voi nykyoloissa siirtyä myös alan sisälle.

Kääntäminen työnä on tyypillisesti yksinäistä puurtamista, mutta uudenlaisen teknologian kautta konekääntäminen myös joukkoistaa käännöstyötä uudella tavalla. Nojaten Marxin poliittisen taloustieteen käsitteistöön Cadwell työryhmineen (2018) huomauttaa tekoälyn ja käännösmuistien tuovan työprosessiin mukaan aikaisempien kääntäjien ponnistelut, nyt pääoman omistajan hallinnassa olevana ja tuotantovälineiden osaksi muuttuneena ”kuolleena työnä”. Samalla tavoin kuin muissakin tekoälyn sovelluksissa, kone käyttää hyväkseen vain sille syötettyä ja tallennettua aikaisempaa työtä, eli kone ei itse käännä, vaan etsii muistista ihmisten aiemmin tekemiä käännöksiä (Pym 2019). Käännösmuistin kanssa työskennellessään kääntäjä toteuttaakin koko ajan kahta erillistä prosessia: hän kääntää toimeksi annettua tekstiä ja samalla kehittää käännösmuistia (Cadwell ym. 2018). Moorkensin (2017) mukaan nämä kaksi prosessia ovat jännitteisessä suhteessa keskenään: mitä paremmiksi koneen käännöskyvvyt muuttuvat, sitä voimakkaammin kääntäjän asema, ellei varsinaisesti heikkene, niin ainakin vaatii uudelleen määrittelyä. Kysymys on myös omistusoikeudesta. Perinteisesti on vaadittu, että kääntäjällä olisi tekijänoikeus tekstiin. Tämä ei kuitenkaan toteudu nykyaikaisessa koneavusteisessa kääntämisessä, sillä käännösmuistitietokannat, joita kääntäjien on sitouduttava käyttämään ja kehittämään, ovat käännöstoimistojen omaisuutta (mt.).

Tayloristisen organisoimisen hengessä uusi teknologia antaa mahdollisuuden myös kääntämisen osittamiseen yhä pienemmiksi kokonaisuuksiksi. Mitä pienempiä osia yksittäinen kääntäjä työstää, sitä vähemmän tarvitaan keskinäistä luottamusta ja sitä helpommin käännöstyön ja sen tekijän digitaalinen kontrollointi on perusteltavissa. Pahimmillaan kääntäjältä katoaa tieto

käännettävän osuuden laajemmista yhteyksistä liki kokonaan. (Moorkens & Rocchi 2020.) Konekääntäminen synnyttää kuitenkin alalle myös kokonaan uusia tehtävänkuivia. Alan tutkimuksessa on käynnissä vilkas keskustelu esimerkiksi jälkieditoinnista eli koneen kääntämän tekstin viimeistelystä (Carmo 2020; Ginovart & Antoni 2020; ks. myös Koponen tässä numerossa).

Toimijuus ja käännoistyö

Kysymys toimijuudesta on ollut työprosessiteorian keskeistä tematiikkaa koko sen olemassaolon ajan. 1970-luvun puolivälissä Harry Breverman esitti teesinsä työn synkästä kohtalosta: monopolikapitalismin oloissa työprosessit päätyvät tilanteeseen, jossa ammattitaitoa vaativa työ vähitellen kuolee ja tayloristinen unelma työprosessin täydellisestä kontrollista käy toteen. Michael Burawoyn kritiikki kuitenkin osoitti, ettei teesi toimijuuden – tai vastarinnan – täydellisestä hiipumisesta pidä paikkaansa. Tehtaan sisällä on oma sosiaalinen maailmansa, jota managerialistinen kontrolli ei täysin tavoita. Toisaalta myös tuotannon sujuvuus lopulta edellyttää tiettyä molemminpuolista suostumusta ja neuvottelua. Sekä Breverman että Burawoy keskustelivat työprosessista perinteisen tehdastyön ja -työläisyyden kehyksessä. Kuitenkin kysymys toimijuuden rajoista on pysynyt työprosessiteorian keskiössä myös silloin kun tutkimuskohteet ovat laajentuneet tehdassaleista erilaisiin jälkiteollisiin töihin. (Esim. Smith 2015.)

Toimijuus ei palaudu työprosessiteoriassakaan pelkiksi yksilöllisiksi ominaisuuksiksi, vaan siinä ovat jatkuvasti läsnä myös rakenteelliset ja kulttuuriset tasot. Tässä katsannossa toimijuutta määrittävät ihmisen arviot voimavaroistaan, rakenteelliset mahdollisuudet niiden toteuttamiseen ja kulttuuriset uskomukset siitä, miten nämä kaksi voivat toisiinsa liittyä. (Hitlin & Lang 2009.) Työelämän kontekstissa toimijuus viittaa hallinnan kokemukseen, joka linkittyy aktiivisuuden, aloitteellisuuden ja osallisuuden kokemuksiin omassa työssä. Eteläpellon (2017, 7) työryhmän tiivistyksen mukaan työssä toimijuus on toimijan ja työympäristön välistä monitasoista vuorovaikutusta,

jota ”rajoittavat ja edistävät työpaikan materiaaliset ehdot, fyysiset ja aineettomat työvälineet, viralliset ja epäviralliset valtasuhteet, vallitsevat toiminta- ja puhuvat sekä niiden kautta rakentuvat ammatilliset roolit ja positiot”.

Eteläpelto työryhmineen (2014) korostaa edelleen ammatilliseen toimijuuteen kuuluvaa vaikuttamista, työkäytäntöjen kehittämistä ja ammatillisen identiteetin neuvottelua. Toimijuus ei jää staattiseksi tilaksi, vaan juuri neuvottelu alleviivaa toiminnan ja rakenteen dynamiikkaa. Ammatillisen identiteetin prosessointiin liittyvät myös arvot, eettiset sitoumukset ja ihanteet. Myös tätä kautta rakenteiden ja toiminnan vuorovaikutus määrittelee sitä, millaisia valintoja on mahdollista tehdä ja millaiseen suuntaan työtä on mahdollista kehittää.

Neuvottelu identiteetistä ja toiminnan rajoista sisältää aina myös ajallisen ulottuvuuden. Sosiaaliset käytännöt niin kattavina rakenteina ja kuin epävirallisina vuorovaikutussuhteina muuttuvat ajassa jatkuvasti (Hitlin & Elder 2007). Käynnissä oleva kääntäjän identiteetin muutos paikantuu tilanteeseen, jossa humanistisen alan ammattilainen on muuttunut osaksi kansainvälistä käännösteollisuuden tuotantoketjua (Abdallah 2011; Abdallah & Koskinen 2007). Kysymys ei ole pelkästään muutoksesta työn tekemisessä ja sen ehdoissa, vaan myös laajemmin ammatillisesta identiteetistä, käsityksistä ammattitaidosta, kunnollisesta työnteosta ja viime kädessä myös siitä, kenelle kääntäjän on oltava työssään lojaali.

Abdallah & Koskinen (2007) tulkitsivat toimijuuden näkökulmasta kääntäjien maailmaa 2000-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä. Tuona aikana *in-house*-kääntämisestä siirryttiin ulkoistettuun kääntämiseen ja isot käännoistomistot ottivat määräävän aseman kentällä. Heidän tulkintansa mukaan kääntäjien toimijuus työssään heikkeni monella tavalla tässä prosessissa. Perinteisissä organisaatorakenteissa toiminnan jatkuvuus voi tukeutua ainakin jossain määrin vakiintuneisiin rakenteisiin. Verkostomaisessa toiminnassa taas keskinäinen luottamus on asia, jonka varaan toiminnan olisi rakennuttava. Abdallahin ja Koskinen (2007) tulkintojen mukaan nykymuotoisessa käännoistyössä luotta-

muksen luominen ja ylläpito näyttää kuitenkin ongelmalliselta. Vanhan logiikan mukaan kääntäjät toimivat – ja heidät oli koulutettu toimimaan – niin sanotussa *diadissa*, jossa toimijoina ovat asiakas ja kääntäjä. Uudessa järjestyksessä työ pitää sovittaa *triadiin*, jossa käännöstoimisto on asiakkaan ja kääntäjän välissä ja kääntäjä alihankkijana. Uusi tilanne luonnollisesti edellyttää uudenlaisia sääntöjä ja rationaliteetteja. Ongelmalliseksi muodostuu kahden herran palveleminen: kääntäjän pitää ottaa huomioon sekä asiakkaan että käännöstoimiston tarpeet. (Abdallah 2010.) Kääntämisen ulkoistaminen on yleensä kääntäjien arjessa tarkoittanut ohenevia kontakteja niin asiakkaisiin kuin kollegoihin (Moorkens 2017). Triadissa, jossa asiakkaan ja kääntäjän neuvottelu ei enää ole suoraa, vaan käännöstoimiston välittämää, toimijuudelle tulee uudenlaisia ehtoja ja asiakkaan luottamuksen säilyttäminen on yhtä aikaa entistä vaikeampaa ja tärkeämpää.

Käännöstoimiston aseman korostuminen vähentää varsinaisen asiakkaan ja kääntäjän vuorovaikutusta, esimerkiksi hinnoista ja muista ehdoista ei neuvotella suoraan asiakkaan kanssa. Toisaalta myös asiakkaan mahdollisuus vaikuttaa suoraan käännösprosessiin vähenee. Oleellinen ongelma on informaation epätäydellisyys. Kääntäjä ei välttämättä tiedä, kuka lopullinen tilaaja on, eikä sitä, mikä on tekstin viimekätinen konteksti. Puutteellinen informaatio voi olla satunnaista, mutta siihen voi liittyä myös rakenteellisen vallankäytön ulottuvuus. (Abdallah 2010.) Toimijuuden ja ammatillisen identiteetin näkökulmasta asiakkaan, kääntäjän ja käännösyhtiön kolmiadraamasta aukeaa myös kysymys kääntämisen etiikasta: kenelle kääntäjä on työssään lojaali, jos kääntäjän ammattietiikka joutuu koe-tukselle? Ristiriitoihin voidaan joutua esimerkiksi silloin, kun toimijoilla on erilainen käsitys käännöksessä tavoiteltavasta laadusta. (Abdallah 2010; Moorkens & Rocchi 2020.)

Toimijuus on siis jatkuvaa neuvottelua, ”mi-nuuden harjoittamista”. Työelämän kontekstissa kysymys on ennen muuta siitä, ”miten ihmisten koulutuksen ja työn kontekstissa kehittyvät ammatilliset identiteetit ja työurat rakentuvat ja vaikuttavat toisiinsa” (Eteläpelto ym. 2014, 211).

Käännöstyön digitalisoituminen ja liiketoiminnan alustoituminen vaikuttavat kääntäjien toimijuuteen eli siihen, missä, miten ja millaisilla ehdoilla he voivat ammatissaan toimia ja vaikuttaa työhönsä. Työprosessien analyysin näkökulmasta kääntämisen problematiikka ei ole missään mielessä poikkeustapaus. Aina uusia ja uusia epäva-kauden elementtejä sisältävä työelämä piirtää toiminnan rajoja ja mahdollisuuksia jatkuvasti uuteen muotoon.

Sutherland kumppaneineen (2019) on tutkinut erityistä ammattitaitoa vaativien alojen free-lancereiden selviytymisen ehtoja digitaalisten alustojen maailmassa. He nostavat toimijuuden kattokäsitteeksi uudenlaiset *työlukutaidot* (engl. *work literacies*). Uusissakin rakenteissa lähtökoh-tana työn ”lukemiselle” pysyy alena edellyttämä koulutus. Tämän lisäksi Sutherland ja kollegat korostavat lukutaidon prosessiluonteisuutta, käytän-tökeskeisyyttä ja tilannesidonnaisuutta. Lukutai-to kehittyi käytännössä, eli se on lopputulos, joka kehittyi vasta alan uusien pelisääntöjen sisäistä-misen kautta. Kysymys on siis prosessista, jota luodaan erilaisten ja uusien työkäytäntöjen kautta. Muuttuvissa olosuhteissa työn lukemisen taito ei siis palaudu jatkuvasti samana pysyviin normeihin ja standardeihin. Osittain alustatyön vaatimis-sa taidoissa on kyse osaamisesta, joka liittyy yleisemmin yksinyrittäjyyteen ja toimintaan perinteisen organisaatiohierarkian ulkopuolella. Toimijan on alustojen maailmassa mukauduttava myös til-lanteisiin, joissa teknologia hapertaa suoria ihmisten välisiä kontakteja ja samalla luo tilanteita, joissa päätökset työtarjouksen kannattavuudesta on tehtävä nopeasti sietäen informaation epäsym-metrisyyttä. Luoviminen digitaalisessa maailmas-sa edellyttää myös kykyä omaksua taitoja, joilla pystyy hallitsemaan algoritmien logiikkaa ja nii-hin sisältyviä kontrollin elementtejä. (Mt.)

Tutkimusasetelma

Kääntäjät elävät arkeaan edellä hahmoteltujen moninaisten toisiinsa kietoutuvien kehityskulku-jen kanssa. Tässä artikkelissa tutkimme, millai-seksi kääntäjät hahmottavat työnsä muuttuvan teknologian ja rauhattoman yritysraakenteen ken-

tässä. Tarkemmin kysymme, miten digitalisointuminen vaikuttaa työprosessiin, työoloihin ja kääntäjien asemaan työmarkkinoilla sekä millaisia vaikuttamisen keinoja kääntäjillä on suhteessa näihin muutoksiin. Työprosessikeskustelun traditioita myötäillen tarkastelu tiivistyy toimijuuden ympärille, erityisesti siihen miten muuttunut toimintaympäristö suhteutuu kääntäjien tulkintoihin toimijuutensa ehdoista.

Tutkimuksemme empiria perustuu laadulliseen tekstiaineistoon, joka kerättiin verkkokyselyn avovastauksina keväällä 2021. Aineiston keruu toteutettiin yhteistyössä Suomen kääntäjien ja tulkkien liiton kanssa ja vastaajiksi kutsuttiin erityisesti asiatekstinkääntäjiä. Heidän alansa ovat muun muassa käyttöohjeet, verkkosivut, markkinointimateriaalit, viranomaisasiakirjat ja lehtijutut (SKTL 2022). Keskitymme tässä tutkimuksessa asiatekstinkääntäjiin, koska eri kääntämisen aloilla digitalisoinnin ja työn muutoksen kysymykset ovat hieman toisistaan poikkeavia, joten kutakin kääntämisen alaa on tarkasteltava erikseen.

Esitimme kyselyssämme muun muassa seuraavia kysymyksiä:

- Miten luonnehtisit alan suurimpia muutoksia viime vuosien aikana? Millaisiin asioihin ne ovat liittyneet?
- Millä tavalla työn digitalisointuminen vaikuttaa työhösi? Kuvaile myönteisiä ja kielteisiä vaikutuksia.
- Millä tavalla tekoälyn (esim. konekääntämisen) käyttö on vaikuttanut työhösi?

Vastaukset olivat melko pitkiä ja aineiston laajuus on noin 60 tekstisivua. Kyselyyn vastasi 57 käännösalan ammattilaista, joista 48 teki käännöstyötä päätoimisesti ja 9 sivutoimisesti. Pääasiassa asiatekstin kääntämistä teki 43 vastaajaa, av-kääntämistä 7, kirjallisuuden kääntämistä 5, tulkkausta 1 ja opetus- ja tutkimustyössä toimi 1 vastaaja. Kaikilla oli kuitenkin kokemusta myös asiatekstin kääntämisestä.

Vastaajista naisia oli 37, miehiä 12, muunsukupuolisia 1 ja niitä, jotka eivät halunneet tässä kyselyssä määritellä sukupuoltaan, oli kuusi.

Vastaajat olivat toimineet käännösosalalla pitkään, keskimäärin 20 vuotta. Vastaajien työkokemuksen pituuden vaihteluväli oli 4–60 vuotta. Koska osallistujat olivat ammattikirjoittajia, vastaukset olivat usein pitkiä ja perusteellisia: useammin siis kertovia ja tilannetta kuvaavia ja pohtivia kuin yhden lauseen tiivistyksiä.

Sovellamme aineiston analyysissä teoriaohjaa-va sisällönanalyysiä (esim. Krippendorf 2004), jossa tavoitteena ei ole pelkästään tietyn teorian testaaminen, vaan analyysi etenee myös aineiston ehdoilla. Analyysin lähtökohtana on hyödyntää teoreettisena kehyksenä aiempaa digitalisoituvan työn ja alustatyön tutkimusta sekä toimijuuden teoriaa. Tulkitsimme siis, miten aiemmissa tutkimuksissa teoretisoidut ilmiöt näkyvät alustatyön yhdessä, melko poikkeuksellisessa ”alalajissa”, korkeakoulutettujen kielenkääntäjien työn arjessa.

Analyysi aloitettiin etsimällä aineistosta tutkimuskysymyksiimme liittyviä kuvauksia kääntämisen työn ehtojen ja työprosessin muutoksesta ja vaikuttamisen mahdollisuuksista. Kun olimme luokitelleet kuvaukset näiden teemojen pohjalta eräänlaisiin yläluokkiin, otimme toimijuuden mukaan analyysiin. Keskityimme niihin kohtiin, joissa kuvataan toimijuutta tai sen muutosta käännöstyössä, ja jaottelimme yläluokat tarkkarajaisempiin osiin. Siten tarkastelemme esimerkiksi ansioiden ja työmäärän muutoksia osana työn ehtojen muutosta sekä teknologisia muutoksia ja niiden käytännön seurauksia osana työprosessin muutosta. Analyysin viimeisessä osassa tarkastelemme toimijuutta työssä erikoistumisen ja neuvottelumahdollisuuksien muutoksen kautta. Analyysin tarkoituksena on siis hahmottaa, miten kääntäjien kokemukset muuttuvasta käännöstyöstä suhteutuvat aiempaan tutkimukseen.

Työn ehdot ja kääntäjien asema työmarkkinoilla

Tutkimusaineiston kuvauksissa kääntäjien työn rakenteellisten ehtojen muutoksista keskiöön nousee prosessi, jonka myötä kääntäjistä on tullut yhä useammin yrittäjiä. Tämän prosessin taustalla on luopuminen *in-house*-kääntämisestä

eli organisaatioiden omista käännoosastoista ja kääntäjistä. Vastauksissa vertaillaan edelleen nykytilannetta aiempaan:

Isot eri alojen yritykset ja käännooimistot, joiden palkkalistoilla oli ennen omia ns. *In-house*-kääntäjiä, ovat pääosin luopuneet heistä ja ulkoistaneet käännooiminnan. Tämä on tehnyt monista kääntäjistä pakkoyrittäjiä. Monet heistä toimivat käännooimistoiksi itseään kutsuvien mutta todellisuudessa pelkinä välitysfirminoina toimivien yritysten alihankkijoina, joiden asema on jotain aivan muuta kuin kääntäjän toimessa oli. (Vastaaaja 57)

Pirstaloituneessa rakenteessa työtehtävät eivät enää tule kääntäjille yhdeltä toimeksiantajalta. Työt hankitaan nykyään useammalta suunnalta ja työtarjoajat lähetetään joko sähköpostitse tai erilaisten digitaalisten alustojen kautta useille kääntäjille yhtä aikaa. Vastauksissa kääntäjien aseman työmarkkinoilla arvioidaan olleen ennen parempi kuin nykyään, ja mielikuvat pakkoyrittäjyyteen siirtymisestä tuskin kertovat muutoksesta parempaan. Kuvauksista välittyy myös kääntäjien epäluulo käännooimistojen asiantuntemusta kohtaan, kun puhutaan käännooimistyön sisällöstä.

Käännooimistyön ehtoja on tehty jatkuvasti joustavammiksi. Nykymuodossaan se sisältää myös elementin, joka tekee kääntäjän asemasta rakenteellisesti erityisen haavoittuvan: kääntäjän on tehtävä tärkeät päätökset toimitusaikojen ja hinnoittelun hyväksymisestä nopeasti ja yksin. Pahimmillaan tuloksena on tilanne, jossa ei yksinkertaisesti kannata ottaa työn alle vaikeita, paneutumista vaativia mutta samalla myös taitoja kehittäviä tehtäviä. (Carmo 2020.) Tässä työluikutaito edellyttää kykyä erotella nopeasti tarjotuista töistä ne, joiden kanssa työskentely on kannattavaa.

Laskevat ansiot ja lisääntyvä oheistyö

Muuttuneessa toimintaympäristössä suomalaisten kääntäjien kokemukset myötäilevät Pymín ja Torres-Simónin (2021) huomiota: alan monenlaisien muutosten pyörteissä kääntäjien suurin huoli

on ansiotason lasku, eivätkä esimerkiksi sellaiset tulevaisuudenkuvat, joissa uusi teknologia hävittää kääntäjien työt kokonaisuudessaan:

Käännooimistyöpalvelujen keskittyminen muutaman suuren yhtiön hoidettavaksi ja osittain siitä seurannut alan palkkiotason lasku, alan arvostuksen lasku ja siitä osittain seurannut palkkiotason lasku, konekääntämisen ja käännooimistyömuistien käyttö ja siitä osittain seurannut palkkiotason lasku. (Vastaaaja 29)

Edellä kääntäjä esittää palkkioiden laskemisen johtuvan alan keskittymisestä, arvostuksen laskusta ja käännooimistyömuistien käyttämisestä. Yksi vastaaajista kuvaa tulotason jäävän ”alle köyhyysrajan, jos omia suoria kohtuullisesti maksavia asiakkaita ei ole”. Toinen kertoo, että ”[t]unnollisena kääntäjänä työn stressaavuus on lisääntynyt, koska konekääntämisen myötä alentuneet palkkiot vaativat suurempaa työmäärää”. Tulotason lasku kytkeytyy siis aineistossa nimenomaan alihankintana tehtävän työn logiikkaan. Lisämausteen laskeviin ansioihin tuo teknologia. Kun käytetään käännooimistyömuistia, kääntäjät kertovat saavansa korvauksen ainoastaan siitä osasta työtä, joka ei löydy käännooimistyömuistista. Käännooimistyömuistien käyttäminen tuo työhön uudenlaista ennakkoimattomuutta. Kääntäjä ei voi etukäteen olla varma, miten paljon työtä lopulta on ja paljonko toimeksiannosta maksetaan.

Välillisesti ansioihin vaikuttaa informanttien sanoin myös lisääntynyt ”byrokraatia”. Tällä viitataan varsinaisen käännooimistyön lisäksi tulevaan hallintotyöhön, josta ei makseta erikseen. Tällaiseen byrokraatiaan kuuluvat muun muassa erilaiset laskutukseen ja tekstien viimeistelyyn liittyvät työt:

Työn määrän lisääntyminen ilman että palkka/palkkiot nousee samassa suhteessa. Joidenkin käännooimistyömuistojen lisääntynyt byrokraatia, siten että muu kuin varsinainen käännooimistyö lisääntyy – ja tästä työstä ei makseta (esim. erilaisten lomakkeiden täyttäminen, tekstien viimeistely vielä tarkistuksen jälkeen ilmaiseksi, pahimmissa tapauksissa ei edes laskutus ole sujuvaa), jatkuvat eri ihmisten yhteydenotot [...]. (Vastaaaja 33)

Edellä vastaaja kuvaa työtehtäviä, joita on tehtävä varsinaisen kääntämisen ohella. Työn määrä on siis lisääntynyt paitsi varsinaisen käännöstyön osalta, myös toimeksiantojen vaatimana *oheistyönä*. Sama vastaaja jatkaa kuvaustaan kertomalla yrityksistään toimia niin, että voisi välttää tällaisen hallinnollisen työn, ja välttää sen, että olisi aina tilaajan tavoitettavissa, koska ei halua olla ”töissä ilmaiseksi isossa käännöstoimistossa”. Hallintotyön lisäksi kokemusta maksamattomasta työstä synnyttää myös uusi teknologia. Vastaajat kertovat, että työtä välittävien toimistojen erilaiset tekniset ratkaisut tuottavat paljon vaivaa:

[O]n ihan tavallista, että eri toimistoilla on käytössä eri ohjelmat, joiden käyttö on pakollista, ja he tarjoavat projektin ajaksi käyttöön online-lisenssin. Aivan turhaa aikaa menee siihen kun ei muista, mistä nappulasta tapahtui mitäkään ja millaiset asetukset pitäisi olla. (Vastaaja 7)

Kääntäjät kuten muutkin yksinyrittäjät ovat toki aiemminkin tehneet ”oheistyötä”. Uutta tässä tilanteessa on kääntäjien kuvauksien mukaan työn sirpaloituminen, kun työtä tehdään useille toimeksiantajille ja aiempaa nopeammasa tahdissa. Oheistyö on siirtynyt työnantajalta kääntäjäyrittäjälle, eli käännösluoketoiminnan näkökulmasta toiminnan voi sanoa tehostuneen, mutta tästä hyötyvät kääntäjien sijaan vain käännöstoimistot (Pym & Torres-Simón 2021).

Alustatyötä ja kilpailua aikaa vastaan

Töiden ulkoistamisella ja teknologialla on luotu käännösosalalle työn organisoimisen malli, jossa joka pakottaa kääntäjät kilpailemaan toisiaan, aikaa tai molempia vastaan: Nopein vastaaja nappaa työtartjoukset mutta työtehtäviä olisi kuitenkin tehtävä hintakilpailun takia yhä enemmän ja yhä nopeammin, kuten yksi vastaajista kuvaa:

Työn määrä on kasvanut ja tulot pienentyneet. Työt tulevat yhä enemmän ulkomailta, ”kasvottomina”, nopein nappaa -periaatteella. (Vastaaja 23)

Edellisessä lainauksessa kuvataan työn muuttuneen ”kasvottomaksi”. Muissakin vastauksissa kuvataan, miten käännöstyö ei enää perustu pitkään yhteistyösuhteisiin, eikä työn tilaajaan tai välittäjään ole enää välitöntä suhdetta. Moorkens (2017) kuvaa tätä muutosta asiakassuhteiden ohentumiseksi.

Monet myös kokevat työn arkisiin käytäntöihin kuuluvan työtehtävistä taistelun raskaana:

Ala perustuu pitkälti siihen, että käännöstoimisto lähettää sähköpostilla tarjouksen useille ja nopein/halvin/sopivin yhtälö nappaa työn. En jaksa päivystää ja kalastella ja pelata ja ladata muisteja suuntaan ja toiseen. (Vastaaja 10)

Tällaisessa rakenteessa myös työn ja ajan hallinnan suhde jäsenyyty uudella tavalla. Aikaan tulee uudenlaista katkonaisuutta, kun varsinaisen käännöstyön ohella on jatkuvasti päivystettävä uusia, sopivia työtartjouksia eri alustoilla ja sähköpostissa. Uusien työtehtävien nappaamisen kuvataan jopa häiritsevän meneillään olevia työtehtäviä.

Käännöstehtävien tarjonnan määrä ei ole ongelma. Runsaasta tarjonnasta kääntäjien on osattava valikoimalla varmistaa kiinnostavat tehtävät ja mahdollisimman hyvät palkkiot. Samaan aikaan asiakkaan intresseissä on – kuten edellä kuvataan – nopein, halvin ja sopivin. Yksi vastaajista vertaakin kääntäjien tilannetta suoraan alustatyötä tekeviin ruokakuriireihin: ”Olemme kielellisiä Wolt-lähettejä.” Kääntäjien toimijuutta rajaavat myös työstä kilpailemisen ja työn valmiiksi saamisen tiukat ajalliset ehdot, joita eräs kääntäjä kuvaa kertoen, että ”monilla käännöstoimistoilla deadline ei ole enää pelkkä päivämäärä, vaan kellonaika. Syynä on luultavasti kova kilpailu ja toimistojen 24/7-tarjonta.” Selvästi työn alustoituminen vaatii kääntäjiltä uudenlaista työlukutaitoa (Sutherland ym. 2020), kun oma toiminta on sovitettava muuttuneeseen toimintaympäristöön.

Kaikki kääntäjät eivät kuitenkaan hanki työtehtäviä alustojen kautta, vaan osa pyrkii edelleen olemaan suorassa kontaktissa asiakkaaseen:

En tee alustatyötä. Työtartjoukset suunnataan suoraan VAIN minulle, ei muille, määrittelen itse omat

aikatauluni ja hintani [...]. Työtarjoukset tulevat joko sähköpostiin tai puhelimella, samoin tarjouspyynnöt ja tiedustelut. Vaikka itse materiaalin lautaankin asiakkaiden palvelimilta, en koe tekeväni alustatyötä. (Vastaaaja 37)

Käännöstyössä koetaan siis myös pysyvyyttä, ja osa kääntäjistä toimii edelleen työn digitalisoituessakin perinteisen yrittäjämäisesti. Vaikka edellisen lainauksen kääntäjä asemoi itsensä korostetusti yksilöllisiä käännöspalveluita tarjoavaksi asiantuntijaksi, hän kuitenkin lausumallaan tuo esiin alustatyön läsnäolon vastakohtana sille, että työtä tarjotaan ”VAIN minulle”. Kaikki kääntäjät, jotka hankkivat työtehtäviä alustojen kautta, eivät siis koe olevansa alustatyöntekijöitä.

Kääntäjien suhde alustatyöhön on ristiriitainen. Osa kääntäjistä kokee työn nykymallin olevan täysin alustatyötä, kuten aiemman lainauksen vertauksessa Wolt-lähetteihiin. Toiset eivät identifioitu alustatyöhön vaan tekevät eron ”varsinaisen” alustatyön ja alustoja jossain määrin hyödyntävän käännöstyön välille, kuten edellisessä lainauksessa. Määritelmällisesti (esim. Mattila 2019) alustatyö käsittää myös työt, joissa työtehtävä vain ”noudetaan” alustalta: työtä ei siis ole välttämätöntä suorittaa alustalla. Olennaista ei kuitenkaan ole se, tuntevatko kääntäjät alustatyön terminologiaa, vaan kokevatko he, että heidän työnsä ja työprosessinsa ovat muuttuneet olennaisesti digitalisaation myötä. Käännöstyötä voisi siis kuvata vähintäänkin alustoituvaksi työkseen. Osa kääntäjistä tekee työtä ainoastaan alustojen kautta ja identifioituu selvästi alustatyöhön, toiset taas pyrkivät aktiivisesti eroon ainakin sellaisesta alustatyöstä, jossa työn toteuttajalla ei ole todellista neuvotteluvallaa. Nämäkin kääntäjät saattavat kuitenkin käyttää alustoja henkilökohtaisesti sovitun työtehtävän noutamiseen ja palauttamiseen.

Teknologia käännöstyössä: Koneen ehdoilla ja konetta vastaan

Kun kääntäjä on saanut napattua työtehtävän itselleen, joko alustalta tai muulla tavoin, alkaa

varsinainen käännöstyö, joka on sekin kokenut muutoksia viime vuosina. Tekniikan kehityksessä nähdään myös paljon positiivista:

Käännösmuistit, termikannat ja konekääntimet nopeuttavat työtä ja lisäävät tuottavuutta. Lisäksi ne parantavat laatua. Olen siis niiden kannalla sillä edellytyksellä, että niiden laatu on hyvä. Huonolaa-tuiset apuvälineet vain sekoittavat pakkaa ja hidastavat työtä. (Vastaaaja 16)

Vain harva vastaajista vastustaa työn digitalisointumista sinänsä, mutta huonosti toimivat ohjelmat ja jatkuva uusien ohjelmien opettelu vievät aikaa ja kuormittavat kääntäjiä. Lopulta kysymys palautuuuikin siihen, kenen ehdoilla uusia teknisiä ratkaisuja kehitetään ja otetaan käyttöön, ja kuka esimerkiksi omistaa työprosessissa syntyvän uuden tiedon. Uusi teknologia ja tehokkuuspaineet kytkeytyvät myös aikaan. Koska uusi teknologia tehostaa käännöstyötä ainakin käännöstoimiston näkökulmasta, se näyttää johtavan myös epärealistisiin käsityksiin tehtävien viemästä ajasta:

Minkä tahansa käännöstyön odotetaan valmistuvan nopeasti, vaikka ihminen sen käännöstyön lopulta tekee, ja tällä ihmisellä saattaa olla kädet täynnä muita käännöstitöitä. (Vastaaaja 14)

Konekääntäminen voidaan nähdä käännöstyössä edistysaskeleena tai arkea hankaloittavana käytäntönä. Konekäännös perustuu digitaaliseen muistiin, joka ehdottaa kääntäjälle sopivaa käännöstä tai sen osaa, jonka kääntäjä joko hyväksyy tai hylkää. Kääntäjät kokevat koko työprosessin muuttuneen ”konevetoiseksi”, kun konekäännös sanelee työn etenemisen. Kuten eräs vastaaja kuvailee:

Konekääntäminen vie ja kääntäjä vikisee eli käännösratkaisut eivät kenties ole parhaita mahdollisia, koska lähtökohta on vain muokata annetusta vastineesta mahdollisimman oikeakielinen ja sujuva. (Vastaaaja 46.)

Kääntäjien työ on siis kiinnittynyt yhä enemmän koneen toimintaan ja konekäännöksen logiik-

kaan, jonka mukaisesti kääntäjän tehtäväksi jää reaktiivinen toiminta eli muokkaaminen, korjaaminen tai käännöksen hyväksyminen sen sijaan, että lähtökohtana olisivat kääntäjän toiminta ja valinnat.

Konekääntäminen havainnollistaa monelta suunnalta ulottuvuuksia, joita uusi teknologia tuo toimijuuteen. Vastaajien suhtautuminen teknologiaan on periaatteessa myönteistä. Mutta koska konekääntäminen on kytköksissä suoraan kääntäjän saamaan korvaukseen, eli suoraan muistista tulleista käännösosumista ei makseta, tilanne haastaa kuitenkin vastarintaan. Yksi kääntäjien käyttämä toimijuuden tapa onkin toimia ”konetta vastaan”: nähtyään koneen käännösehdotukset he käyttävät käännöksessään kuitenkin toisia sanoja välttyäkseen ”hintarankaisulta”:

[Koneen antamat] ehdotukset usein nopeuttavat kääntämistä hurjasti, kun niistä saa usein jo jonkin ahjon mieleen sille, että miten segmentin voisi kääntää. Kun sen sitten muotoilee omilla sanoilla, ei tule edes hintarankaisua post-analyyseissä, mutta käännös on silti sujunut nopeammin. (Vastaaja 21)

Toisenlainen keino käyttää toimijuuttaan on jättää korjaamatta koneen kääntämä teksti, vaikka huomaisi siinä olevan virheen, koska koneen kääntämästä tekstistä, saati konekäännösten korjaamisesta, ei makseta:

Konekääntimien käyttö heikentää laatua, koska vähän heikommatkin vastineet menevät helpommin läpi, kun motivaatio muokata ne oikeasti hyväksi on huono. Ja nämä huonohkot käännökset lisääntyvät, kun niiden määrä käännösmuisteissa kasvaa. Muistista tuleviin 100% osumiin kun ei juuri viitsi puuttua ellei kyseessä ole joku räikeä virhe, sillä siitä ei makseta. (Vastaaja 46)

Edellä kääntäjä kuvaa huoltaan käännöstyön laadun heikkenemisestä, kun ammattilaiset eivät välttämättä korjaa käännösmuistin tuottamia huonompia käännösratkaisuja. Kääntäjät siis käyttävät toimijuuttaan joko asiakkaan hyväksi korjaamalla virheet tai sitten omaksi edukseen eli eivät käytä aikaansa virheiden korjaamiseen,

jos siitä ei makseta. Toiveena on samalla se, että käännöstoimistot ymmärtäisivät konekääntämisen luonteen: konekääntäminen ei tee täydellistä jälkeä, ja sen tuotosten korjaamisesta olisi myös maksettava kääntäjille. Alustoituva työ ja konekääntäminen asettavat käännöstyölle uudenlaisia eettisiä kysymyksiä: tehdäkö työ nopeasti valmiiksi, luodako laadukas käännös vai varmistatko itselleen mahdollisimman korkea palkkio? (Ks. Moorkens & Rocchi 2020.)

Erikoistuminen selviytymiskeinona

Neuvottelu työn tekemisen ehtoista on toimijuudenkin näkökulmasta se perinteinen kenttä, jolla työelämän valtasuhteista mitellään. Myös kääntämisessä teknologia ja liiketoimintalogiikan muutokset ovat muuttaneet neuvottelujen käytäntöjä:

Laadukas alustatyö edellyttää luottamusta työn tarjoajan ja kääntäjän välillä [–] Luottamus syntyy esim. tapaamisista, videoneuvotteluista tai ajan kanssa. Mitä suurempi henkinen etäisyys työn tarjoajan ja kääntäjän välillä on, sen suurempi todennäköisyys, että alustalla tarjotaan töitä heikkolaatuisin ehdoin tai huijataan kääntäjää. (Vastaaja 12)

Teknologiaa ja sen hyödyntämistä ei edellisessä vastauksessa määritellä ongelmaksi itsessään, vaan ongelmia aiheuttaa ”henkinen etäisyys”, joka syntyy työn tarjoajan ja kääntäjän välille tietynlaisen teknologian käytön myötä. Etäisyyden kasvaessa myös luottamus uhkaa heikentyä, ja kääntäjä voi päätyä jopa huijatuksi, kuten kääntäjä kuvailee edellä. Kristiina Abdallah (2007; 2010) analysoi 2000-luvun alussa kääntäjien toimijuuden muutosta siirtymässä *in-house*-kääntämisestä yrittäjäverkostoihin. Jo tuolloin näytti selvältä, että toimijoiden välinen luottamus oli hapertumassa ja kaikkiaan kääntäjien mahdollisuudet vaikuttaa työhönsä olivat heikkenemässä. Tämä kehityskulku näyttää jatkuvan edelleen.

Albert O. Hirschmanin (1970) klassisen jaottelun mukaan keskeiset toiminnan ulottuvuudet organisaatioissa ovat ”*exit, voice and loyalty*”

eli organisaatiosta lähteminen, pyrkimys vaikuttaa asioihin tai pysyä lojaalina organisaatiolle. Viimeaikaisessa kääntämistä koskevassa tutkimuskeskustelussa (Moorkens 2020) etualalle on noussut epäily *voice*-uollottuvuuden eli vaikutusmahdollisuuksien vähenemisestä edelleen teknologian muutoksen ja alustoitumisen myötä. Havaintomme omasta aineistostamme tukevat tätä ajatusta. Tilanne tiivistyy kysymykseen ansioista: palkkioiden laskiessa työmäärän lisääminen on yksi vaihtoehto. Kuitenkin kenttä tarjoaa myös muita vaihtoehtoja, joista yksi on työssä erikoistuminen. Useampi vastaaja pohti erikoistumisen olevan yksi mahdollisuus pärjätä alalla:

Konekääntäminen tulee vahvasti, joten kääntäjät, jotka eivät jollain tavalla erikoistu häviävät pitkällä aikavälillä säilyttääkseen ansiotasonsa. (Vastaaaja 15)

Etenkin konekääntämisen nähdään muuttaneen alaa niin perusteellisesti, että erikoistuminen nähdään välttämättömyytenä. Erään vastaajan mukaan ”yleiskääntäjänä ei pärjää, ainakaan vain yhdellä kieliparilla tai suurimmissa kielissä”. Kääntäjien on siis muokattava toimintaansa ja työtään eli hyödynnettävä työlukutaitoaan pärjätäkseen alalla.

Konekäännösten käytön ja niiden editoinnin koetaan kuitenkin kysyvän erityistä ja erittäin korkeaa ammattitaitoa, jotta käännöksestä tulisi laadukas. Digitalisoituva, jälkieditointiin kallistuva asiatekstien kääntäminen vaatii aivan uudenlaista näkemystä työstä; kääntäjän täytyy ymmärtää konekäännöksen logiikkaa. Huomionarvoista on, etteivät informantit kuitenkaan pidä siihen erikoistumista houkuttelevana erikoistumisvaihtoehtona, toisin kuin esimerkiksi keskittymistä harvinaisempiin kielipareihin tai erityisiin sisältöalueisiin. Editointityön asema jää kuitenkin vastauksissa ristiriitaiseksi. Vaikka se edellyttääkin vastausten mukaan tietynlaisia uusia taitoja, editointityö näyttää viime kädessä työn vaatimustason alentamisena. Syy tähän on ilmeinen, eli se, että tunnustusta tälle uudelle ammattitaidolle ei tule työn maksajan suunnalta.

Neuvottelu käännöstyön ehdoista vaatii kokemusta

Nykyistä tilannetta käännösosalalla kuvaa vahva polarisaatio: osalla, etenkin kokeneilla kääntäjillä, on edelleen mahdollisuuksia neuvotella esimerkiksi palkkioista. Kun taas Toiset vastaajat puolestaan kuvaavat vaikutusmahdollisuuksiaan lähes olemattomiksi nykytilanteessa eli vaihtoehdot ovat osalle kääntäjistä lähinnä työn ottaminen tai jättäminen. Vastauksissa tuodaan esiin kääntäjien kokemus siitä, että käännöstoimistot antavat ymmärtää yksittäisen kääntäjän olevan aina korvattavissa:

[Vaikuttaminen on] erittäin vaikeaa. Käännöstoimistot painostavat tyylisiin ”seuraava odottaa jonossa”, joten tunnen itseni pakotetuksi hyväksymään heidän vaatimuksensa. (Vastaaaja 44)

Näissä kuvauksissa kääntäjien asema ei juuri eroa alustalouden yleisestä tilanteesta ja ongelmista. Asioihin vaikuttaminen, eli *voice* (Hirschman 1970), näyttää rajoittuvan siihen, ottaako työkeikan vastaan vai ei. Alustatyöntekijöiden edunvalvonta ammatillisen järjestäytymisen kautta ei näissä toiminnan rakenteissa ole oikeastaan mahdollista, koska valtaosa kääntäjistä on yksinyrittäjiä. Toimintavaihtoehtoista jäljelle jäävät siten vain yksilölliset strategiat:

[Vaatimuksiaan voi saada läpi] olemalla asiantunteva, ennakkoluuloton, luotettava, tavoitettavissa oleva, asiakasta palveleva ja laadukasta jälkeä säännöllisesti tuottava kääntäjä, jolle on ajan mittaan kertynyt näyttöä näistä kaikista toimiston kanssa toimiessa. Avautuvat neuvottelutilanteet koskevat aina ei-rutiininomaisia töitä: asiakkaan erikoistoi-veita, uusia tärkeitä asiakkaita, vaikeita erikoisalojen sisältöjä jne. Tällöin on helppoa saada omia ehtouksia läpi mm. työmenetelmistä, hinnoista, hinnoitteluperusteista ja jopa työkaluista. (Vastaaaja 11)

Edellä vastaaja kuvaa vaikutusmahdollisuuksien perustuvan erityisosaamiseen ja aiemmilla työsuorituksilla todistettuun ammattitaitoon. Aineistossa kuvataan neuvotteluihin tarvittavan

pitkää työkokemusta ja sen myötä muodostunutta asemaa sekä määrätietoisuutta, jopa röyhkeyttä. Selvää on, ettei alalle tulevilla kääntäjillä ole tällaisia neuvotteluvaltteja taskussaan. Kentän sisäinen polarisaatio kiertyy myös ainakin osittain alustatyön ympärille: vastapoolleiksi muodostuvat kokeneet ja vakiintuneen asiakaskannan hankkineet kääntäjät, joilla on neuvotteluvaltta, ja toisaalta vähemmän kokeneet tai muuten alustoilla tarjottavien työtehtävien ehdoilla toimivat kääntäjät.

Jos kääntäjä ei ole onnistunut pääsemään kokemuksen ja erikoistumisen kautta polarisaation paremmalle puolelle ja kohtuullisiin neuvotteluasemiin, tilanne muuttuu helposti tukalaksi. Kääntäjistä ei näytä olevan pulaa, vaan työehtoja kuten palkkioita voidaan aina heikentää, koska joku tekee työn kuitenkin:

Alalle houkutellaan koko ajan uusia kokemattomia tekijöitä, jotka hetken aikaa kärveltyään toteavat, ettei moinen lyö leiville. Tulijoita on sen verran paljon, että roistomaiset yhtiöt pystyvät pitämään tosi huonoa palkkioitasoa. (Vastaaja 39)

Alustatyössä työntekijä nähdään usein korvattavana, eli työn toteuttajia on tarjolla enemmän kuin työtä (Van Doorn 2017). Niinpä alustatyössä toimivat kääntäjät ovat täysin eri asemassa kuin palkkatyötä tekevät kollegansa. Jos jollekin *voice-ulottuvuus* kaventuu päätökseen tehtävän ottamisesta tai jättämisestä, ainakin ikääntyneemmille vastaajille myös Hirschmanin (1970) *exit* oli vaihtoehto:

Asiatekstinkääntäjistä saattaa tulla koneen jatkeita ainakin joissain tekstityypeissä, mikä on sekä hyvä että huono asia [–]. Ratkaisevaa on, riittääkö asiakkaita, jotka ovat valmiita maksamaan ihmisen luovasta panoksesta omiin teksteihinsä. En ole siitä aivan varma, ja olenkin vähitellen vaihtamassa alaa. (Vastaaja 58)

Vaikka teknologia ei suoranaisesti veisikään kääntäjien töitä, sen alaa muokkaava voima on niin suuri, että osalle kääntäjistä alan vaihtaminen on realistinen vaihtoehto.

Johtopäätökset ja keskustelu

Analyysimme kohteena on ollut digitalisoituvaa käännöstyötä ja kääntäjien työprosessin muutos. Alan kehityksen suuret linjat, digitalisoituminen ja alustoituminen, ovat yhdessä toimialan rakenteen muuttumisen kanssa kaventaneet kääntäjien mahdollisuuksia vaikuttaa omiin työprosesseihinsä ja työnsä ehtoihin yleensä. Käännöstyö näyttäytyy alisteisena yhtäältä tekniikan ja toisaalta toimeksiantajien sanelemien tehokkuusvaatimusten asettamille reunaehdoille. Pääpiirteissään nämä tulokset myötäilevät kansainvälisiä ja kotimaisia tutkimuksia, joissa alan nopean muutostahdin on esitetty uhkaavan jopa kääntäjien kokemusta työn merkityksellisyydestä (Moorkens 2020; Abdallah 2012, Virtualuoto & Selkälä 2022). Erityisesti toiminnan mahdollisuuksien näkökulmasta kääntäjien kokemukset digitalisoituvasta ja alustoituvasta työstä ovat hyvin samankaltaisia monen muun alustoituvan alan kanssa (esim. Purcell & Brook 2020).

Työelämän muuttumisen keskellä tuntuu liki paradoksaaliselta, että työprosessiteorian kehityksessä myös digitalisoituvan työelämän analyysit näyttävät juuttuvan kysymykseen, kuinka uutta on uusi, ”*How new is new?*” (Briken 2017, 13). Toisin sanoen peruskysymykset teknologiasta, kontrollin ja autonomian jännitteistä, ammattitaidoista ja vastarinnasta pysyvät hämmästyttävän yhdenmukaisina vuosikymmenestä ja teknologian kehitysaskeleesta toiseen. Työprosessiteorian traditiossa selvä uutuus näyttää kuitenkin olevan *työpaikan* katoaminen ja työsuhteiden yksilöllistyminen (mt.). Niin kansainvälinen tutkimusevidenssi kuin omat havaintomme liittyvät alustoituvan ja digitalisoituvan käännöstyön vaivataille samalle jatkumolle.

Julkisessa keskustelussa alustatyö näkyy usein yksinkertaistuksena: töiden teettämisen ja tekemisen esitetään vain siirtyvän kitkattomasti verkkoon. Kuitenkin ne tavat, joilla digitaaliset alustat luovat uusia töitä tai ujuttautuvat osaksi jo olemassa olevaa töiden ja palvelujen ekosysteemiä, ovat muodoiltaan hyvinkin moninaisia (esim. Howcroft & Bergwall-Kåreborn 2019). Asiatekstin kääntäjien epätietoisuus siitä, onko hei-

dän työnsä alustatyötä vai ei, on tästä itse asiassa havainnollinen esimerkki. Kääntäjien työ ei ole nykyisellään täysin muuttunut alustatyöksi, eikä se sellaiseksi välttämättä muutukaan kokonaisuudessaan. Silti tämänkin tutkimuksen perusteella ainakin osa kääntäjistä tekee työtään alustojen kautta ja myös identifioiduu alustatyöntekijöiksi riippumatta siitä, pitävätkö he kehitystä hyvänä vaiko eivät. Käännöstyötä voidaan joka tapauksessa kuvata vähintäänkin alustoituvaksi työksi, koska merkittävälle osalle kääntäjistä alustojen käyttäminen kuuluu työhön jo hyvin kiinteästi, ja toisaalta alustalogiikka on väistämättä läsnä siinä taustassa, johon omaa työtä suhteutetaan.

Alustoituminen ei ole pelkkää töiden järjestämisen tekniikkaa. Alustan nopeatemppoinen ja anonyymi logiikka muistuttaa jatkuvasti tekijän korvattavuudesta: ellet sinä ota tätä työtä näillä ehdoilla vastaan, sitä odottaa jo seuraava jono. Ja koska globaali digitalisoituva käännösteollisuus löytää jonoon aina vain uusia ja uusia ihmisiä, tämä väistämättä vaikuttaa myös kääntäjän päätöksentekoon. Korvattavuuden logiikka onkin tutkimuksessa (Gandini 2019; Moorkens 2020) tunnistettu yhdeksi digitaalisen taylorismin tärkeäksi kontrollin muodoksi. Samaan kontrollipalettiin kuuluu myös kääntäjienkin työssä esiin nouseva tekniikan mahdollistama töiden pilkkominen aikaisempaa pienempiin osiin. Sen sijaan digitaalisen taylorismin ulottuvuus, jossa kontrolli toteutui arviointeja hyödyntävien algoritmien kautta (esim. Gandini 2019), ei tässä aineistossa noussut esille.

Parhaassa mahdollisessa maailmassa teknologia hävittäisi tehtaista henkisesti ja fyysisesti uuvuttavat työt, ja vastaavasti kääntäjien kotikontoreissa se voisi ottaa hoidettavakseen toistuvat ja rutiinimaiset tekstin osat. Näin säästynyt aika vapautuisi vaativampaan ja luovempaan työhön. Tämä lupaus näyttää kantavan fordistisesta maailmasta digitaaliseen palveluyhteiskuntaan saakka (Frey & Osborne 2017). Ongelma ei ole ihmistyötä – tässä tapauksessa kääntämistä – korvaava teknologia, vaan sen ympäristö: kenen ehdoilla ja se otetaan käyttöön, kenen parhaaksi sitä hyödynnetään ja kenellä on oikeus esittää sen käyttöä koskevia reunaehjoja?

Tämänkin tutkimuksen tulosten valossa näyttää siltä, että algoritmien ja konekääntämisen kehittämisestä huolimatta koulutettuja asiantuntijoita tarvitaan nyt ja tulevaisuudessa ratkomaan ongelmia, joihin koneet eivät kykene. Kaikkiaan kääntämisen kehitys on mahdollisesti johtamassa alan polarisaatioon. Niin kääntäjien kuin asiakkaiden piiriin muodostuu alan oma *premium class* (Pym & Torres-Simón 2021), jossa toiminta perustuu korkeasti hinnoiteltuun yksilölliseen laatuun. Toisella suunnalla kääntämisen taso saattaa ratkaisevasti laskea ja hinta halventua. Työmarkkinoiden logiikan kannalta edessä saattavat olla tavanomaiset kahdentuneet työmarkkinat, joiden luonteeseen lisäksi kuuluu se, ettei työvoima juurikaan liiku segmenttien välillä. (Moorkens 2021.) Rakenne, jossa kääntäjät toimivat kasvottomina alihankkijoita, ei ole omiaan tukemaan perinteistä työssä oppimista, jossa uusi tulokas pääsee kehittämään osaamistaan osallistumalla työhön kokeneempien rinnalla.

Polarisoituminen on tietenkin myös liiketoiminnan yleisen logiikan seuraus. Samoin kuin teollisuudessa yleensä, myös käännösteollisuudessa kehittynein ja tehokkain teknologia edellyttää isoja ja kalliita investointeja, ja tässä isoimmat yritykset ovat etulyöntiasemassa. Pym ja Torres-Simón (2021) pitävätkin mahdollisena, että tulevaisuudessa pienet yritykset ja yksittäiset freelancer-kääntäjät voivat jäädä osattomiksi niin uusimman teknologian kaikkein positiivisimmista kuin kaikkein negatiivisimmistakin vaikutuksista.

Käännösalan fragmentoitunut rakenne yhdessä liiketoimintalähtöisten teknologian käyttötapojen kanssa on luonut tilanteen, jossa professionaalisen kääntämisen rooli hämärtyy ja sen elintila voi muuttua uhatuksi (Moorkens 2017). Toisin kuin kaikista synkimmät dystopiat ovat ennustaneet, digitalisaatio ei ole hävittämässä kääntämistä ammattina, vaikka se voi radikaalistikin muuttaa ja jäsentää uudelleen monia työn osa-alueita. Tilanne, jossa kone ottaa hoitaakseen tietyn tyyppisten tekstien kääntämisen, luo vääjäämättä myös uudenlaisia tehtäviä – ja samalla myös uusia mahdollisuuksia toimijuudelle. Kääntäjät pitävät yleisesti juuri erikoistumista tärkeimpänä

selviytymisstrategianaan tulevaisuudessa. Sisältöalueisiin erikoistumisen ohella kääntäminen saattaa myös pilkkoutua alueisiin, joilla edellytetään uudenlaisia vuorovaikutuksen, lokalisoinnin ja markkinoinnin taitoja. Kysymys on jälleen siitä, kuka tekee päätökset siitä, miten tekniikkaa käytetään, mikä osa työstä automatisoidaan ja jääkö tekniikan käytön ainoaksi pontimeksi välitön kustannusten alentaminen. (Pym 2019.)

Uusi teknologia luo myös uusia erikoistumisen alueita. Jälkieditointi eli koneen kääntämisen tekstin käsittely näyttäisi olevan tästä havainnollinen esimerkki (Ginovart & Antoni 2020; Moorkens 2019). Pahimmillaan se voi tosin toimia teknologia-avusteisena keinona halventaa työtä ja heikentää kääntäjien ammattitaitoa (*deskilling*). Kääntäjien osaamisen siirtäminen entistä enemmän jälkieditointiin tuskin kuitenkaan on mikään ihmekeino, jolla kustannuksia voitaisiin itsestään selvästi laskea ja toimintaa tehostaa. Kysymys ei välttämättä ole työtehtävien vaativuuden laskusta, vaan jälkieditointi saattaa paljastua työksi, joka edellyttää aivan uudenlaista ammattitaitoa, esimerkiksi kykyä tunnistaa ja aistia koneen tekemät virheet. (Carmo 2020.) Kuten omat tuloksemmekin osoittavat, tällaisen muutoksen mahdollistaminen kääntäjän ammatti-identiteettiin ei ehkä suju vaikeuksitta. Kysymys on siis moniulotteisesta kamppailusta siitä, kenellä on mahdollisuus määritellä ammattitaito ja sen hinnoittelu. Tässäkään suhteessa käännösalan kehitys tuskin on poikkeuksellista digitalisoituvassa työelämässä. Työn muutosta ja digitalisaatiota käsittelevässä keskustelussa ajatus yksittäisten ammattien häviämisestä on tavan takaa kyseenalaisitettu ja problematisoitu (esim. Autor 2015). Myös kääntäjien tapauksessa digitalisaatio pikemminkin muuttaa ja järjestelee uudelleen ammattiin liittyviä työtehtäviä, eikä teknologia tässä prosessissa ole suinkaan ainoa toimija.

Tutkimuksemme tulosten perusteella teknologian kehittyminen muuttaa käännösalan työntekijöiden toimijuutta ja sen ehtoja. Työelämän tutkimuksessa on todettu, että teknologia voi myös tukea työn tuloksellisuutta ja hyvinvointia työssä. Pohjimmiltaan kyse on siitä, ”missä määrin ihminen on teknologisissa muutoksissa tek-

nologiasta hyötyvä toimija ja missä määrin vain enemmän tai vähemmän voimaton sopeutuja.” (Alasoini ym. 2021, 141.) Käännöstyössä teknologinen ja koko alan muutos on haastanut perinteisen toimijuuden ulottuvuuksia, vaatinut kääntäjiltä sopeutumista ja uudenlaista työluokutaitoa. Monen muun digitaalisessa myllerryksessä olevan alan tavoin kääntäminen sisältää vähintäänkin ituja uudenlaiselle toimijuudelle, jonka muodot jäävät vielä epäselviksi.

Tutkimuksemme perustuu suhteellisen suppeaan poikkileikkausaineistoon, mutta sen kautta on avautunut uusia näkökulmia kääntäjien kokemuksiin digitalisoituvasta työstä. Toisentyypillisellä aineistolla voisi analysoida tarkemmin esimerkiksi laajemmin erilaisia kehityskulkuja, joiden johdosta kääntäjien työ on muuttunut juuri nykyisenkaltaiseksi. Oman aineistomme vahvuus oli sen keskittyminen juuri digitalisaation muutosvoimaan. Käännösalan edelleen jatkuva muutos vaatii lisää tutkimusta, mutta jo nyt voidaan nähdä, että se myös avaa kiinnostavia mahdollisuuksia digitalisoituvan työn tutkimukselle yleisemmin. ■

YTT, FM ANTTI SALONIEMI on sosiologian professori Tampereen yliopistossa (Porin yliopistokeskus).

YTT TIINA SAARI on yliopisto-opettaja Tampereen yliopiston yhteiskuntatutkimuksen yksikössä.

KIRJALLISUUS

- Alasoini, Tuomo (2015) "Digitalisaatio muuttaa työtä – millaista työelämää uudistavaa innovaatiopolitiikkaa tarvitaan?" *Työpoliittinen aikakauskirja* 58:2, 26–37.
- Alasoini, Tuomo, Ala-Laurinaho, Arja, Saari, Eveliina, Seppänen, Laura & Tuomivaara, Seppo (2021) "Ruudun valossa ja varjossa – kuka kukoistaa ja kenelle kellot soivat?" Teoksessa Mikko Jakonen, Pia Houni, Arto Mutanen ja Ilpo Halonen (toim.) *Työ ja järki*. SopHi, Jyväskylä, 140–158.
- Abdallah, Kristiina (2012) *Translators in Production Networks Reflections on Agency, Quality and Ethics*. Publications of the University of Eastern Finland Dissertations in Education, Humanities, and Theology 21. University of Eastern Finland, Joensuu.
- Abdallah, Kristiina (2011) "Towards Empowerment. Students' Ethical Reflections on Translating in Production Networks". *The Interpreter and Translator Trainer* 5:1, 129–154.
- Abdallah, Kristiina & Koskinen, Kaisa (2007) "Managing Trust: Translating and the Network Economy". *Meta* 52:4, 673–687.
- Abdallah, Kristiina (2010) "Translators' agency in production networks". Teoksessa Tuija Kinnunen ja Kaisa Koskinen (toim.) *Translators' agency*. Tampere University Press, Tampere, 11–46.
- Alonso, Elisa (2016) "Conflict, Opacity and Mistrust in the Digital Management of Professional Translation Projects". *Translation & Interpreting* 8:1, 19–29.
- Autor, David (2015) "Why Are There Still So Many Jobs? The History and Future of Workplace Automation". *Journal of Economic Perspectives* 29:3, 3–30.
- Briken, Kembra, Chillias, Shiona, Krzywdzinski, Martin & Marks, Abigail (2017) "Labour process theory and the new digital workplace". Teoksessa Kembra Briken, Shiona Chillias, Martin Krzywdzinski & Abigail Marks (toim.) *The new digital workplace: How new technologies revolutionise work*. Palgrave McMillan, Basingstoke, 1–17.
- Brynjolfsson, Erik & McAfee, Andrew (2014) *The Second Machine Age: Work, Progress, and Prosperity in a Time of Brilliant Technologies*. W.W. Norton, New York.
- Cadwell, Patrick & O'Brien, Sharon & Teixeira, Carlos S. C. (2018) "Resistance and accommodation: factors for the (non-)adoption of machine translation among professional translators". *Perspectives* 26:3, 301–321.
- Carmo, Felix (2020) "Time is money' and the value of translation". *Translation Spaces* 9:1, 35–57.
- Collinson, Davis & Ackroyd, Stephen (2005) "Resistance, misbehavior and dissent". Teoksessa Stephen Ackroyd, Paul Thompson, Pamela Tolbert & Rosemary Batt (toim.) *The Oxford handbook of work and organizations*. Oxford University Press, Oxford, 305–326.
- van Doorn, Niels (2017) "Platform labor: on the gendered and racialized exploitation of low-income service work in the 'on-demand' economy". *Information, Communication and Society* 20:6, 898–914.
- Ginovart, Clara & Oliver, Antoni (2020) "The post-editor's skill set according to industry, trainers and linguists". Teoksessa Jörg Portsiel (toim.) *Maschinelle Übersetzung für Übersetzungsprofis*. BDÜ, Weiterbildungs- und Fachverlagsgesellschaft mbH, Berlin, 305–322.
- Eteläpelto, Anneli, Vähäsantanen, Katja, Hökkä, Päivi & Paloniemi, Susanna (2014) "Miten käsitteellistää ammatillista toimijuutta työssä?" *Aikuiskasvatus* 34:3, 202–214.
- Eteläpelto, Anneli, Vähäsantanen, Katja, Hökkä, Päivi & Paloniemi, Susanna (2017) "Tutkimus- ja kehittämishankkeen tausta ja lähtökohdat". Teoksessa Katja Vähäsantanen, Susanna Paloniemi, Päivi Hökkä & Anneli Eteläpelto (toim.) *Ammatillinen toimijuus. Rakenne, mittari ja tuki*. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä, 5–13.
- Frey, Carl Benedikt & Osborne, Michael A. (2017) "The future of employment: How susceptible are jobs to computerisation?" *Technological Forecasting & Social Change* 114 (C), 254–280.
- Gandini, Alessandro (2019) "Labour process theory and the gig economy". *Human Relations* 72:6, 1039–1056.
- Hirschman, Albert (1970) *Exit, Voice, and Loyalty: Responses to Decline in Firms, Organizations, and States*. Harvard University Press, Cambridge, MA.
- Hitlin, Steven & Elder, Glen (2007) "Time, Self, and the Curiously Abstract Concept of Agency". *Sociological Theory* 25:2, 170–191.
- Hitlin, Steven & Long Charisse (2009) "Agency as a Sociological Variable: A Preliminary Model of Individuals, Situations, and the Life Course". *Sociology Compass* 3, 137–160.
- Howcroft Debra & Bergvall-Kåreborn Birgitta (2019) "A typology of crowdwork platforms." *Work, Employment and Society* 33:1, 21–38.
- Kauhanen, Antti (2016) "Uusi työnjako". Teoksessa Andersson, Cristina, Haavisto, Ilkka, Kangasniemi, Mari, Kauhanen, Antti, Tikka, Taneli, Tähtinen, Lauri & Törmänen, Antti (toim.) *Robotit töihin. Koneet tulivat – mitä tapahtuu työpaikoilla?* EVA raportti 2. Elinkeinoelämän valtuuskunta, Helsinki, 8–33.
- Leiva Rojo, Jorge (2018) "Aspects of human translation: the current situation and an emerging trend". *Hermēneus. Revista de traducción e interpretación* 20, 257–294.

- Mattila, Maija (2019) *Työ ja työntekijöiden oikeudet alustataloudessa – Ongelmista ratkaisuihin*. Kalevi Sorsa-säätiö, Helsinki.
- Moorkens, Joss (2017) "Under pressure: translation in times of austerity". *Perspectives* 25:3, 1–14.
- Moorkens, Joss (2020). "A tiny cog in a large machine: Digital Taylorism in the Translation Industry". *Translation Spaces* 9:1, 12–33.
- Moorkens, Joss & Lewis, Dave (2019) "Research Questions and a Proposal for the Future Governance of Translation Data". *Journal of Specialised Translation* 32:2, 2–25.
- Moorkens, Joss & Rocchi, Marta (2020) "Ethics in the translation industry". Teoksessa Kaisa Koivisto & Nike Pokorn (toim.) *The Routledge Handbook of Translation and Ethics*. Routledge, New York, 320–337.
- Mossop, Brian (2006) "From Culture to Business Federal Government Translation in Canada". *The Translator* 12:1, 1–27.
- Purcell, Christina & Brook, Paul (2020) "At Least I'm My Own Boss! Explaining Consent, Coercion and Resistance in Platform Work". *Work, Employment and Society* 36:3, 391–406.
- Pym, Anthony & Torres-Simón, Ester (2021) "Is automation changing the translation profession?" *International Journal of the Sociology of Language* 270, 39–57.
- Pym, Anthony (2019) "How Automation Through Neural Machine Translation Might Change the Skill Sets of Translators". Pre-print Academia.edu -sivustolla. Luettu 17.12.2019.
- Røtnes, Rolf, Ingerød Steen, Jørgen, Røed Steen, Johan, & Jesnes, Kristin (2019) *The knowledge-intensive platform economy in the Nordic countries*. Oslo, Nordic Innovation.
- Smith, Chris (2016) "Rediscovery of the labour process". Teoksessa Stephern Edgell, Heidi Gottfried & Edward Granter (toim.) *SAGE Handbook of the Sociology of Work and Employment*. SAGE, London, 205–224.
- Smith, Chris (2015) "Continuity and Change in Labor Process Analysis Forty Years After Labor and Monopoly Capital". *Labor Studies Journal* 40:3, 222–242.
- Sutherland, Will & Mohammad Hossein Jarrahi & Michael Dunn & Sarah Beth Nelson (2020) "Work Precarity and Gig Literacies in Online Freelancing." *Work, Employment and Society* 34:3, 457–75.
- SKTL, Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto (2022) Kääntäminen ja tulkkaus. https://www.sktl.fi/kaantaminen_ja_tulkkaus/ Luettu 19.5.2022.
- Thompson, Paul (2010) "The capitalist labour process: Concepts and connections". *Capital & Class* 34:1, 7–14.
- Tracy, Sarah J. (2013) *Qualitative research methods: Collecting evidence, crafting analysis, communicating impact*. Wiley-Blackwell, Chichester.
- Vieira, Lucas Nunes (2020) "Automation anxiety and translators". *Translation Studies* 13:1, 1–21.
- Vieira, Nunes & Alonso, Elisa (2019) "Translating perceptions and managing expectations: an analysis of management and production perspectives on machine translation". *Perspectives* 28:2, 163–184.
- Virtaluoto, Jenni & Selkälä, Satu (2022) "Meaningfulness in the Work of Language Professionals". *Nordic Journal of Working Life Studies*. <https://doi.org/10.18291/njwls.132333>